

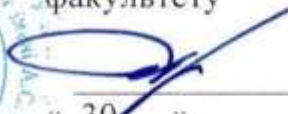
Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан природничо-географічного
факультету

Г.Я.Касьяненко
« 30 » серпня 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Палеогеографія

галузь знань: 10 Природничі науки

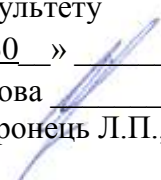
спеціальність: 106 Географія

освітньо-професійна програма: Географія

мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною
комісією природничо-географічного
факультету

« 30 » серпня 2019 р.

Голова
(Міронєць Л.П., к.пед.н, доцент)

Розробник: Корнус Анатолій Олександрович кандидат географічних наук, доцент кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії

Протокол № 1 від “ 29 ” серпня 2019 р.

Завідувач кафедри
загальної та регіональної географії

Корнус О. Г., к.г.н., доцент

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 4,5	бакалавр	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
3-й			
Семестр			
6-й			
Лекції			
30 год.			
Практичні, семінарські			
Лабораторні			
30 год.			
Самостійна робота			
73 год.			
Консультації:			
2 год.			
	Вид контролю: залік		
Загальна кількість годин – 135			

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни є відтворення фізико-географічних умов минулих геологічних епох (розчленування суходолу, розподіл суші і океану; особливості рельєфу; кліматичні умови; склад органічного світу тощо). Основою даного навчального курсу є усталене в науці положення, що без знань минулого розвитку геосистем, неможливо пояснити їх сучасний, а без останнього – неможливо передбачити майбутній розвиток геосистем і їх структури. Для географічної науки палеогеографічне напрямом є наскрізним і охоплює всі структурні складові географії. Студенти знайомляться і вивчать принципи і методи палеогеографічних досліджень. На лекціях і під час самостійної роботи студентами опрацьовуються прийоми палеогеографічних реконструкцій, особливо палеогеографічного аналізу геосистем різного типу і походження. Навчальний курс пов'язаний і спирається на знання студентами геології, передусім історичної, фізичної географії материків та України.

В результаті освоєння теоретичних знань з курсу «Палеогеографія» студент повинен:

Знати:

- місце палеогеографії в системі географічних наук;
- завдання, які вирішуються палеогеографією;
- основні групи палеогеографічних методів, літологічний і біономічний фаціальний аналіз;
- принципи палеогеографічних інтерпретацій;
- структуру основних палеогеогеосистем на певних часових зрізах;

- принципи поділу, стратиграфічні і кліматичні підрозділи антропогенного періоду.

- основні етапи еволюції і розвитку культур людини.

Уміти:

- працювати з тематичними палеогеографічними картами.

- будувати палеогеографічну (палеотектонічну, палеокліматичну) криву території (акваторії).

- давати за картами палеогеографічну характеристику материка (океану) чи їх частин.

- виконувати порівняльний аналіз палеогеографічних умов регіонів чи геологічних епох.

2. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
A	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з палеогеографії; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що впливають з наявних даних. на основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, палеореконструкціями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними палеогеографічними методами і прийомами, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом навчальної дисципліни.
B	твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення палеогеографії при вирішенні практичних задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
C	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення палеогеографії при вирішенні практичних задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозмінених, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.
D	має знання лише основного матеріалу палеогеографії, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт.
E	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
F	не знає більшої частини програмного матеріалу з палеогеографії, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом науки; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади та встановлювати

	причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
FX	має загальне уявлення про палеогеографію, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

**Розподіл балів, які отримують студенти
для заліку**

Поточний контроль															Разом	Загальна сума
РОЗДІЛ 1					РОЗДІЛ 2					РОЗДІЛ 3						
T1	T2	T3	T4	T5	K1	T6	T7	T8	K3	T9	T10	T11	T12	K3	60	100
2	3	3	2	2	10	2	2	2	5	2	5	5	5	10		
Самостійна робота																
5	5	5	5	2	0	4	4	2	0	2	2	2	2	40	40	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

3. Засоби діагностики результатів навчання

Запитання поточного контролю з навчальної дисципліни «Палеогеографія»

- Вулканогенні ландшафти Українського Закарпаття формувались протягом
 - пізнього пліоцену
 - раннього пліоцену
 - раннього міоцену
 - міоцену
- Новітній етап горотворення у зовнішній частині Флішових Карпат розпочався
 - протягом пізнього палеоцену
 - протягом раннього пліоцену
 - у ранньому міоцені
 - у пізньому міоцені
- Формування сучасних Кримських гір розпочалось
 - протягом пізнього пліоцену
 - протягом раннього пліоцену
 - у ранньому міоцені
 - у пізньому міоцені
- Ранньопліоценовий етап розвитку давнього Чорноморського басейну
 - меотичний
 - понтичний
 - кімерійський
 - куяльницький/акчагилський
- Пізньопліоценовий етап розвитку давнього Чорноморського басейну
 - меотичний
 - понтичний
 - кімерійський
 - куяльницький/акчагилський
- Геологічний вік – кліматичний оптимум пізнього кайнозою України
 - меотіс
 - понт
 - кімерій
 - куяльник/акчагил

7. Геологічний вік – кліматичний оптимум пліоцену України
- меотіс - понт
 - кімерій - куяльник/акчагил
8. Геологічний вік – кліматичний песимум пліоцену України
- меотіс - понт
 - кімерій - куяльник/акчагил
9. Головні палеогеографічні етапи (віки) пліоцену півдня України
- меотіс і понт - кімерій і куяльник
 - куяльник і акчагил - куяльник і понт
10. “Залізний” вік Криму
- меотіс - понт
 - кімерій - куяльник/акчагил
11. Наймолодший геократичний період альпійської палеогеографічної ери
- неоген-четвертинний - пліоцен-четвертинний
 - четвертинний - третинний
12. Еоплейстоценовий етап розвитку давнього Чорноморського басейну
- гурій - чауда
 - евксин - карангат
13. Найбільша ранньонеоплейстоценова трансгресія давнього Чорноморського басейну
- гурійська - чаудинська
 - евксинська - карангатська
14. Найбільша середньонеоплейстоценова трансгресія давнього Чорноморського басейну
- гурійська - чаудинська
 - давньоевксинська - карангатська
15. Найбільша пізньонеоплейстоценова трансгресія давнього Чорноморського басейну
- гурійська - чаудинська
 - евксинська - карангатська
16. Палеогеографічний етап – кліматичний оптимум середнього неоплейстоцену України
- кайдацький - сульський
 - завадівський - бузький
17. Перший палеогеографічний етап середнього неоплейстоцену України
- кайдацький - сульський
 - завадівський - бузький
18. Льодовикова епоха – час максимальної трансгресії плейстоценового льодовика на теренах центральної частини України
- окська - дніпровська
 - московська - сульська
19. Льодовикова епоха – час максимальної трансгресії плейстоценового льодовика на теренах західної частини України
- окська - дніпровська
 - московська - сульська
20. Етап тривалого існування особливо суворих кліматичних умов протягом пізнього неоплейстоцену України
- кайдацький - сульський
 - завадівський - бузький
21. Завершальний палеогеографічний етап пізнього неоплейстоцену України
- причорноморський - сульський
 - дофінівський - бузький
22. Етап тривалого існування особливо сприятливих кліматичних умов протягом пізнього неоплейстоцену України
- кайдацький - дофінівський
 - завадівський - бузький

23. Етап формування пізньоплейстоценового лесового покриву України
- кайдацький
 - дніпровський
 - сульський
 - бузький
24. Найбільша трансгресія Чорноморського голоценового басейну
- новочорноморська
 - новоевксинська
 - німфейська
 - карангатська
25. Наймолодша трансгресія Чорноморського голоценового басейну
- новочорноморська
 - новоевксинська
 - німфейська
 - карангатська

Питання підсумкового контролю з навчальної дисципліни «Палеогеографія»

1. Назвіть основні завдання, які вирішує палеогеографія.
2. Охарактеризуйте методи визначення відносного віку гірських порід.
3. Що таке „керівні форми“?
4. Вивчіть напам'ять основні підрозділи геохронологічної та стратиграфічної шкали.
5. У чому суть ізотопних методів визначення абсолютного віку гірських порід.
6. Дайте визначення фації.
7. У чому полягає суть фаціального аналізу?
8. Охарактеризуйте основні групи фацій (морські, континентальні, перехідні).
9. Як проводять літологічний та біономічний аналізи?
10. Які Ви знаєте породи – індикатори клімату?
11. Що показують на палеогеографічних картах?
12. Дайте визначення формації.
13. Охарактеризуйте коротко геосинклінальні, орогенні та платформені формації.
14. Які методи використовують для відтворення і тектонічних рухів земної кори?
15. Що показує палеогеографічна крива?
16. Які специфічні риси четвертинних відкладів?
17. Які назви пропонуються для позначення четвертинного періоду і з чим зв'язане таке різноманіття?
18. У чому принципові розходження між "довгою" і "короткою" шкалами тривалості антропогену? Наведіть аргументи на користь тієї й іншої шкали.
19. Висвітліть основні наслідки гляціоізостатичного і гляціоевстатичного ефектів; проаналізуйте їхній вплив на природні процеси в плейстоцені і в голоцені.
20. Палеогеографія плейстоцену України.
21. Дайте теоретичне обґрунтування послідовності зледеніння на території Євразії.
22. Підберіть із краєзнавчого матеріалу дані про четвертинні зледеніння і про результати їхнього впливу на сучасну природу вашого краю.
23. Розвиток древніх заледенень на Східноєвропейській рівнині і їх географічні наслідки.
24. Порівняйте зледеніння Східноєвропейської рівнини і Західного Сибіру.
25. Особливості четвертинних заледенень у гірських системах Євразії.
26. Палеогеографія голоцену України.
27. Географія і час виникнення гомінід.
28. Докази походження людини. Еволюція гомінід.
29. Порівняйте культури людини палеоліту й неоліту. Чим вони відрізняються?
30. Проаналізуйте зміни історичних типів природокористування в ході розвитку людського суспільства.

4. Програма навчальної дисципліни

4.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. МЕТОДИ ПАЛЕОГЕОГРАФІЇ

Тема 1. Вступ до палеогеографії. Структура та основні завдання дисципліни.

Основи палеогеографії, її основні завдання. Структура палеогеографії як науки. Матеріали, що їх використовує палеогеографія

Тема 2. Методи відносної геохронології.

Стратиграфічний метод. Метод аналізу «керівних форм». Філогенетичний та інші методи відносної геохронології.

Тема 3. Методи абсолютної геохронології.

Уран-свинцевий, рубідій-стронцієвий, калій-аргоновий, радіовуглецевий та інші методи абсолютної геохронології. Підрозділи геохронологічної шкали та їх тривалість.

Тема 4. Основні методи фаціального аналізу.

Основи фаціального аналізу. Основні типи фацій. Основи літологічного та біономічного фаціального аналізу.

Тема 5. Геологічні формації та відтворення рухів земної кори.

Уявлення про геологічні формації. Роль аналізу геологічних формацій у палеогеографічних реконструкціях.

РОЗДІЛ 2. ПАЛЕОГЕОГРАФІЯ ДОКЕМБРІЮ, ПАЛЕОЗОЮ ТА МЕЗОКАЙНОЗОЮ

Тема 6. Питання походження Землі і Сонячної системи.

Гіпотези походження Сонячної системи та Землі. Характеристика основних груп гіпотез. Сучасні уявлення про походження Землі

Тема 7. Формування внутрішніх оболонок Землі та утворення материків і океанів.

Формування оболонкової будови Землі та її внутрішня будова. Утворення земної кори різних типів. Гіпотези походження материків та океанічних западин.

Тема 8. Основні події палеозою та мезо-кайнозою на території України.

Кембрійський «вибух». Розвиток структур земної кори та органічного світу у палеозої та мезокайнозої.

РОЗДІЛ 3. ПАЛЕОГЕОГРАФІЯ АНТРОПОГЕНУ

Теми 9. Антропогеновий період.

Термінологія, тривалість і проблеми поділу антропогенового періоду. «Довга» і «коротка» шкала тривалості антропогенового періоду.

Тема 10. Кліматостратиграфічний поділ антропогену

Кліматостратиграфічний поділ антропогенового періоду. Характеристика основних подій антропогену. Гіпотези, що пояснюють виникнення зледенінь. Поняття метахронності зледенінь. Події Хайнріха та осциляції Дансгора-Ешгера, їх причини. Малий льодовиковий період, середньовічний кліматичний оптимум та інші івенти Бонда.

Тема 11. Палеогеографія плейстоцену і голоцену України.

Стратиграфічна схема Блітта-Сернандера. Прийнятий в Україні поділ антропогену: Причорноморський, Дофінівський, Бузький, Витачівський, Удайський, Прилуцький, Тясминський, Кайдацький, Дніпровський, Завадівський, Тилігульський, Лубенський, Сульський. Мартоносський, Приазовський час. Поділ голоцену за Ю.П. Селіверстовим та М.І. Нейштадтом.

Тема 12. Антропогенез. Еволюція і хронологія культур людини.

Австралопітеки. Архантропи. Людина уміла (*Homo habilis*). Людина працююча (*Homo ergaster*). Людина прямоходяча (*Homo erectus*). Палеоантропи (*Homo neandertalensis*, *Homo heidelbergensis*). Неоантропи.

4.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
Лекції		Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р	
РОЗДІЛ І. МЕТОДИ ПАЛЕОГЕОГРАФІЇ						
Тема 1. Вступ до палеогеографії. Структура та основні завдання дисципліни.	10	2		2	6	
Тема 2. Методи відносної геохронології.	10	2		2	6	
Тема 3. Методи абсолютної геохронології.	10	2		2	6	
Тема 4. Основні методи фаціального аналізу.	14	4		4	6	
Тема 5. Геологічні формації та відтворення рухів земної кори.	14	4		4	6	
<i>Усього</i>	58	14		14	30	
Тема 6. Питання походження Землі і Сонячної системи.	10	2		2	6	
Тема 7. Формування внутрішніх оболонок Землі та утворення материків і океанів.	11	2		2	7	
Тема 8. Основні події палеозою та мезокайнозою на території України.	10	2		2	6	
<i>Усього</i>	31	6		6	19	
РОЗДІЛ 3. ПАЛЕОГЕОГРАФІЯ АНТРОПОГЕНУ						
Теми 9. Антропогеновий період.	10	2		2	6	
Тема 10. Кліматостратиграфічний поділ антропогену.	10	2		2	6	
Тема 11. Палеогеографія плейстоцену і голоцену України.	16	4		4	2	6
Тема 12. Антропогенез. Еволюція і хронологія культур людини.	10	2		2	6	
<i>Усього</i>	46	10		14	2	24
Усього годин	135	30		30	2	73

Теми практичних занять

Виконання практичних робіт даною робочою програмою не передбачено.

Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Структура і становлення палеогеографії.	2
2.	Порівняльний аналіз методів палеогеографії. Геохронологічна шкала.	4
3.	Аналіз палеогеографічних карт	2
4.	Побудова та аналіз палеогеографічних кривих	4
5.	Докембрій. Формування земної кори та внутрішніх оболонок Землі	2
6.	Розвиток компонентів географічної оболонки Землі у палеозої та мезокайнозої	4
7.	Кліматохронологічний поділ антропогену	2

8.	Характеристика палеогеографічних умов Східноєвропейської рівнини	2
9.	Характеристика палеогеографічних умов території України	2
10.	Укоадання схеми ліматостратиграфічний поділ голоцену	2
11.	Аналіз спорово-пилкових діаграм голоценових відкладів	2
12.	Еволюція та хронологія культур людини	2
	<i>Усього</i>	30

5. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Герасименко Н. П. Палеогеографія четвертинного періоду України (палеоландшафти): підручник / Н. П. Герасименко. – К.: Прінт-Сервіс, 2020. – 296 с.
2. Дорошкевич С.П. Природа Середнього Побужжя у плейстоцені за даними вивчення викопних ґрунтів. – К.: Наукова думка, 2018. – 175 с.
3. Основи палеогеографії : навчальний посібник / автори-укладачі : С.Г. Половка, Д.О. Панкратенкова. – Умань : 2015. – 107 с.
4. Поліщук Л.Б. Палеогеографія України. Практикум для студентів спеціальності 6.040104 «Географія»: Навчально-методичний посібник / [кол. авт. За ред. В.А. Пересадько, В.Е. Луначека, К.В. Шпурик]. – Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2015. – 152 с.
5. Сиренко Е. А. Палиностратиграфия континентальных верхнемиоценовых – нижнеплейстоценовых отложений южной части Восточно-Европейской платформы. – К.: Наук. думка, 2017.

Додаткові

1. Бова О.В., Корнус А.О. Палеогеографія антропогену. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2005. – 72 с.
2. Гнатюк Р.М. Навчальна програма, питання та методичні вказівки для семінарських занять і самостійних робіт з курсу “Палеогеографія України” (для студентів напряму підготовки 6.040104 – Географія). – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 29 с.
3. Евсеева Н.С. Палеогеография (историческое землеведение). – Учебно-иллюстративное пособие. – Томск, 2010. – 172 с.
4. Корнус А.О. Реконструкції голоценових ландшафтів Сумської та Полтавської областей // Наук. вісн. Волинського держ. ун-ту. – 2003. – №7. – С. 143-146.
5. Корнус А.О., Бова О.В. Палеогеографія антропогену. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2005. – 72 с.
6. Куница Н.И. Природа Украины в плейстоцене. – Черновцы: Рута, 2007.
7. Матвіїшина Ж. М. та ін. Просторово-часова кореляція палеогеографічних умов четвертинного періоду на території України; НАН України, Ін-т географії. – К. : Наукова думка, 2010. – 192 с.
8. Мельничук І.В. Палеоландшафти України в антропогені. – К.: ВГЛ “Обрії”, 2004.
9. Мотузка А.Н. Основы палеогеографии (курс лекций). Минск: БГУ, 2003. 122 с.
10. Поліщук Л.Б., Старіков М.Д. Палеогеографічні реконструкції розвитку природи минулих геологічних часів: Навчально-методичний посібник для студентів-географів вищих навчальних закладів. – Харків: ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2014. – 24 с.
11. Просторово-часова кореляція палеогеографічних умов четвертинного періоду на території України / Матвіїшина Ж. М., Герасименко Н. П., Передерій В. І. та ін. / За редакцією Ж. М. Матвіїшиної – К.: Наукова думка, 2010.
12. Свиточ А.А., Сорохтин О.Г., Ушаков С.А. Палеогеография / Учебник для студ. высш. учеб. заведений / Под ред. Г. А. Сафьянова. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 448 с.
13. Сіренко І., Іваник М. Палеогеоморфологія: навчальний посібник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011.

14. Rapp D. Ice Ages and Interglacials: Measurements, Interpretation and Models. – Berlin-Heidelberg: Springer, 2012. – 430 с.

15. The Ukraine Quaternary Explored: the Middle and Upper Pleistocene of the Middle Dnieper Area and its importance East-West European correlation. – Kyiv – 2001. – 60 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://jurassic.ucoz.ru/forum/8-1355-1> – сайт, присвячений палеонтології, стратиграфії та палеогеографії.

2. <http://www.geogr.msu.ru/structure/labs/notl/> – сайт лабораторії новітніх відкладів і палеогеографії плейстоцену Московського державного університету.

3. <https://igu.org.ua/en/node/22068> – сайт відділу палеогеографії Інституту географії НАНУ

6. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

- Атлас палеогеографічних карт Української і Молдавської РСР (з елементами літофакій). Масштаб 1:2500000. – К.: Вид-во АН УРСР, 1960.
- підручники та навчальні посібники, зазначені у списку літератури;
- відеоматеріали по темам курсу;
- ілюстративні матеріали (структурно-логічні схеми, таблиці).